

๑๑๓. คิดดียังไม่ได้ดีเพราะยังคิดไม่ดีพอ

Unaccepted Good Thinking due to not Being Good Enough

ขอน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

In Honor of the Blessed One of the Fully Enlightened One

By Nithee Siripat – Siripat.com and Academiae Network. 2016

ความสำคัญของบทความ

กระแสการต่อต้านความเชื่อใน “กฎแห่งกรรม” นั้น กำลังแผ่ระบาดในความนึกคิดของคนสมัยใหม่ เพราะความวิบัติทางสังคม ที่ส่งเสริมและให้โอกาสแก่คนชั่วส่วนใหญ่ ที่ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเห็นทันตาทางด้านชื่อเสียงและทรัพย์สิน เลยเป็นเหตุให้คิดว่า “ทำชั่วได้ดี มีอมไป” คนรุ่นใหม่เลยคิดว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องจริง และมีความคุ้นเคยกับการทำชั่วเล็กๆ น้อยๆ สะสมเป็นชั่วตัวใหญ่ขึ้นตามอายุ คือ คนส่วนใหญ่ทำชั่วขึ้น ได้ผลประโยชน์ตอบแทนทันใจนึก ทำดีมันเหนื่อยและได้ผลช้า หรือแทบจะไม่เห็นผลอะไรเลยก็ได้ เป็นการสูญเปล่าในการลงทุนทำดี เพราะเสียทั้งเงินและเวลา ในการแลกเปลี่ยนกันระหว่างความดีกับความเลว จึงมิให้เห็นว่า ฝ่ายชั่วชนะบ่อยมาก เพราะเกิดขึ้นในเจตนิมมและส่งเสริมคนชั่ว ไม่เป็นดินแดนที่สัปปายะเกื้อหนุนต่อการปฏิบัติธรรมของคนดีอย่างแน่นอน คนดีต้องคิดใหม่ทำใหม่สร้างดินแดนแห่งการเจริญอริยธรรมให้ได้ ไม่ใช่ยอมแพ้กระแสความชั่วที่มาพร้อมความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี คนดีอาจจะทำดียังไม่เพียงพอที่จะได้ดี ต้องอดทนและพากเพียรอย่างเต็มที่ การตั้งจิตอธิษฐานไว้เป็นจุดหมายสำคัญเพื่อให้เข้าความสำเร็จในอนาคต อันเป็นขวัญกำลังใจในการทำมาดี เพื่อต่อ ยอดให้ถึง “โลกุตตรธรรม” ฉะนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะมองเห็น “อรรถธรรม” [ประโยชน์แห่งการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง] ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ด้วยเหตุผล ได้แก่ (๑) มีการเห็นอันเยี่ยม (๒) มีแนวทางในการปฏิบัติอันเยี่ยม และ (๓) มีความหลุดพ้นอันเยี่ยม เมื่อกล่าวถึง คำว่า “ดี” ถ้ายังไม่เป็น “กุศลดีพอ” ก็แสดงว่า “ยังทำดีคิดดีไม่พอ” ต้องเพิ่มจำนวนขึ้นอีกจนกว่าจะประสบความสำเร็จได้ทั้งทางโลกและทางธรรม.

บทความที่ ๑๑๓ ประจำปี ๒๕๕๕ – คิดดียังไม่ได้ดีเพราะยังคิดไม่ดีพอ

สิ่งที่ผู้ปฏิบัติธรรมยังคิดไม่ถึงไม่ถึงถ้วนดีพร้อม ที่พอจะเข้าใจได้อย่างถูกต้องจริงเกี่ยวกับ “กฎแห่งกรรม” นั้น ก็เป็นเรื่องจริงเช่นกัน เพราะความคิดไม่ถึงซึ่งพอในหลักกรรมหรือทฤษฎี สืบไล่เหตุผลไม่ถึงผล หาข้อสรุปผิดๆ ไม่เป็นจริง เพราะเกิดความลำเอียงเป็นอคติในธรรมหรือสภาวะธรรมนั้นๆ ที่กำลังเผชิญอยู่ จึงไม่คิดไม่ถึงที่สุดตามเป็นจริง [อโยนิโสมนสิการ] นั่นคือ ใช้ปัญญาไตร่ตรองไม่สุดความสามารถตามที่เป็นอย่างจริง ก็ด้วยความประมาทในธรรมหรือในปัญญาที่ควรจะเป็นตามสถานการณ์นั้นๆ [ไม่สืบค้นหาความจริงตามแนวทางอนุโลมปฏิบัติสมุปปาต] กล่าวคือ ไม่เกิดปัญญาเห็นเหตุของปัญหาแห่งทุกขนั้นๆ ได้ [ไม่กำหนดรู้ด้วยสมุทัยสังข] คือ กระบวนการหาเหตุผลล้มสลายโดยไม่คาดคิดไว้ก่อน] จึงเป็นเหตุทำให้หาข้อสรุป [Generalizations] หรือสังเคราะห์ผิดพลาดเคลื่อนจากความจริงแห่งไตรลักษณ์ [ธรรมฐิติ-ธรรมนิยาม ๓] และเป็นการทำอกุศลกรรมโดย “อโยนิโสมนสิการ” ไม่ประกอบด้วยปัญญาและเหตุผล ไม่เจริญภาวนาด้วยมโนการกรรมฐานอย่างถูกต้องตามเป็นจริงได้ [ความเข้าใจผิดใน “สัญญา ๑๐” อันเป็นเหตุแห่งความสับสนคิดในวิปัสสนา คือ กำหนดหมายความนามรูปโดยไตรลักษณ์หรือพิจารณาสภาวะธรรมในการเจริญกรรมฐานให้เข้าใจที่ถูกต้องตามไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจสัญญา-อนตตสัญญา-อสุภสัญญา-อาทีนวสัญญา-ปหานสัญญา-วิราจสัญญา-นิโรธสัญญา-สัพพโลก อนภิตตสัญญา-สัพพสงขารesu อนิฏฐสัญญา-อานาปานสติ เพื่อสอดคล้องกับ ปรมัตถธรรม ธรรมฐิติ ยถาภูตธรรม หรือ ธรรมนิยาม ๓ และเพื่อเกี่ยวคู่แก่ “ปัญญาภูมิ ๖-วิปัสสนาภูมิ ๖” ได้แก่ ชั้น ๕-อายตนะ ๑๒-ธาตุ ๑๘-อินทรี ๒๒-อริยสังข ๔-ปฏิบัติสมุปปาต ๑๒ พร้อมด้วย ปฏิกิจสมุปปันนธรรม ๖] นั่นคือ ไม่เกิดปัญญาเห็นนามรูปโดยไตรลักษณ์ คือ มีปริชาหยังรู้สภาวะธรรมหรือนามรูปใน “สังขตลักษณะ ๓” หมายถึง ลักษณะแห่งสังขตธรรม-สิ่งที่ปัจจุปรุ่งแต่งขึ้น ได้แก่ (๑) ความเกิดขึ้น ปรากฏ นั่นคือ ให้พิจารณาด้วย “อนิจจานุปัสสนา” ทำให้เกิด “ชวนปัญญา” (๒) ความดับสลาย ปรากฏ นั่นคือ ให้พิจารณาด้วย “ทุกขานุปัสสนา” ทำให้เกิด “นิพเพธิปัญญา” และ (๓) เมื่อตั้งอยู่ ความแปรปรวน ปรากฏ นั่นคือ ให้พิจารณาด้วย “อนัตตานุปัสสนา” ทำให้เกิด “มหาปัญญา” เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมมโนการกรรมฐานอย่างสืบเนื่องประจำสม่ำเสมอเกิด “ปัญญาญาณ” ในภาวนาได้ โดยมีบาทฐานจากความรู้แจ้ง [วิชชา] ที่เกิดจากสมถภาวนา [รูปฌาน ๔] ที่เรียกว่า “อริจิตต์-จิตอันยิ่ง-จิตประภัสสร” อันประกอบด้วยมรรคา ๓ องค์ ได้แก่ สัมมวายามะ-สัมมาสติ-สัมมาสมาธิ ในโลกแห่งความเป็นจริงนั้น คนจำนวนมากยังไม่เข้าใจว่า ปัญญาทั้งหลาย ความทั้งปวง มีแหล่งกำเนิดมาจากไหน แต่ส่วนใหญ่เผลอคิดเอาเองว่า มาจากการไปศึกษาในสถานการศึกษาเท่านั้น ซึ่งเป็นความรู้ที่ผิดอย่างใหญ่หลวง เป็นการสับสนประมาทตนเอง คุณูปัญญาสมองของตนเอง ทั้งที่ความเป็นจริงนั้น ความฉลาดมีไหวพริบทั้งหลายนั้น เกิดขึ้นจากสมองของตนเองอันเป็นศูนย์กลางองค์ความรู้ทั้งปวงของจักรวาล หรือ “ที่ตั้งแห่งธรรม-ธรรมฐิติ-ธรรมนิยาม” หรือ “กฎธรรมชาติ” เพราะสรรพสิ่งทั้งหลายมาจากจิตวิญญาณที่รู้แจ้งในอารมณ์ต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาทางอินทรีหรือทวารทั้ง ๖ ช่องทาง [ชั้น ๕-อายตนะ ๑๒-ธาตุ ๑๘-อินทรี ๒๒-อริยสังข ๔-ปฏิบัติสมุปปาต ๑๒ -ปฏิบัติสมุปปันนธรรม ๖ = ปัญญาภูมิ] และให้พิจารณาอย่างละเอียดในเงื่อนไขที่ว่า “ถ้าไม่มี

ตัวตนของเรา ก็ย่อมไม่มีสรรพสิ่งใด เพราะสรรพสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นจากจิตวิญญาณของผู้นั้นเท่านั้น
เพราะจิตเข้าไปยึดมั่นในสิ่งปัจจัยปรุงแต่งขึ้น มีความทะยานอยาก [กิเลสตัณหา] หลงใหลด้วยความยึดมั่น
ถือมั่น [อุปาทาน ๔] และความไม่รู้จริง [อวิชชา ๔-อวิชชา ๘] ฉะนั้น ความเป็นจริงแห่งสังขารธรรมข้อนี้ จิต
วิญญาณที่แท้จริงเป็นคุณสมบัติแห่งความว่างเปล่า ไม่ติดมั่นถือมั่นกับสิ่งภายนอกจิตและอาการลักษณะของ
จิต [จิตและเจตสิก-รูป แต่เป็นนิพพาน อันสภาพที่แท้จริงในธรรมชาติ]

ในการพิจารณาวาระแห่งจิตที่มีต่อสรรพสิ่งทั้งหลายที่อยู่ล้อมรอบตัว ที่หมายถึง สภาวะธรรมที่เป็น
เป็น (๑) สภาวะจิตของตนและ (๒) สภาวะจิตของผู้อื่นที่อยู่ใกล้ตัว หรืออีกนัยหนึ่ง คือ “สิ่งแวดล้อม” ที่เป็น
องค์ประกอบชีวิตทั้งภายในและภายนอก ต้องพิจารณาให้เห็นภาพองค์รวม จะได้รู้จักคิดอย่างรอบคอบถี่
ถ้วนไม่ตกหล่นจากกระบวนการคิดหรือกระบวนการทัศน์ที่มีต่อเรื่องราวของชีวิตอย่างแท้จริง ดังนั้น ในการคิด
พิจารณาแต่เรื่องราวหรือสภาวะธรรมใดๆ นั้น การจะจดจำเรื่องราวเป็นรายละเอียดย่อยรวมกันเป็นหัวข้อ
ใหญ่นั้น ทำให้หัวข้อสรุปเชิงสังเคราะห์ได้ยาก อาจมีการหลงลืม เพราะสิ้นเพื่อนเสียดสี ไม่เป็นสมาธิอันควร
เกิดความฟุ้งซ่าน ไม่สงบเย็นราบรื่นด้วยปิติสุขด้วย “สัมมาสมาธิ” คือ **อวิกเขปจริยา** [ความไม่ฟุ้งซ่าน-การ
สำรวมจิตไม่ให้ฟุ้งซ่าน] จิตไม่เป็นสุขนั้น ย่อมทำให้ขาดแคลนปัญญาไม่ว่าทั้งทางโลกและทางธรรมก็ตาม
เพราะเป็นบุคคลไม่มีสติสัมปชัญญะ คือ ไม่มีสติปัญญา มีกระบวนการคิดไม่เป็นระบบ มัวไม่มีระเบียบที่จะ
เห็นธรรมหรือสภาวะธรรมตามเป็นจริง ดังเช่น “ผู้รู้ควรรู้ประจักษ์แจ้ง” [พหูสูต] ในการเจริญภาวนาอยู่เสมอ
นั้น ย่อมทำให้ผู้ถือปฏิบัติสัมมาปฏิบัติทาเกิดปัญญาสามัญและปัญญาญาณด้วยปรีชาหยั่งรู้ตามสภาพเป็นจริง
ได้ไม่ผิดทางด้วยความวิการแต่อย่างใด การคิดมากไม่มีระบบระเบียบด้วยฟุ้งซ่าน ซึ่งจะเรียกว่า “คนเป็นบ้า
สติแตก” แต่ถ้าคิดมากอย่างเป็นระบบระเบียบประกอบด้วยปัญญาและเหตุผล [ทุกขสังจ-สมุทัยสังจ] ซึ่งจะ
เรียกว่า “ผู้รู้แห่งความเป็นพุทธภาวะ” [พระอรหันต์-ภาวิตตต์] ที่ชักพากันมาปฏิบัติธรรมอย่างหนักนี้ ก็เพื่อ
จะให้ได้ภาวะแห่งอริยฐานะกันทั้งนั้น อย่าไปเข้าใจเป็นอย่างอื่น อันไม่ใช่ทาง ก็แล้วกัน ถ้าไม่ปรารถนาใน
สิ่งนี้ ก็นั่งท่าตาเหลือกที่บ้านดีกว่า ไม่ต้องวุ่นวายกับคนอื่น เพราะมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกันมากเกินไป อยู่ใน
ขณะเช่นนี้ ก็เป็นทุกข์เปล่าๆ คงไม่ได้ดีอย่างสักอย่าง คนเราคิดดีแต่ไร้อุดมการณ์ ย่อมทำอะไรไม่ได้ดี เพราะ
ทำดีไม่เพียงพอที่จะถึงความดีอันสูงสุดได้ เพราะไม่รู้จริงในเป้าหมายที่จะทำให้ถึงสภาวะดังกล่าวนี้ได้จริง
สิ่งนี้เกิดขึ้นได้กับคนที่คิดทำดีเพื่อให้ได้ดี แต่ทำดีไม่สุดสามารถ เลยไม่ได้ดีอะไรสมดังคิดตั้งใจเอาไว้ เลย
เกิดความรู้สึกรู้สึกท้อแท้ถอนใจออกจากเส้นทางแห่งดี ทำให้เสียโอกาสดีของชีวิตไป เพราะไม่รู้จริงในสิ่งที่
กำลังทำอยู่ เนื่องด้วยขาดสติปัญญาที่รู้ประจักษ์แจ้งในการทำความคิด ซึ่งหมายถึง หลักการปฏิบัติธรรมที่ถูก
วิธีอันสมควรแก่ธรรม ดังสัตบุรุษควรพึงทำได้ดังเช่นพระอริยเจ้าทั้งหลายต่างสรรเสริญกุศลกรรมนั้นๆ

เพราะฉะนั้น ในการทำดีแล้วยังไม่ได้ดี เพราะยังประโยชน์ไม่ให้เกิดขึ้นแก่ตนอย่างสมฐานะอัน
ควรในขณะนั้น ทำดีไม่ถูกทางแห่งปัญญา [มัชฌิมาปฏิบัติ] ไม่ประกอบด้วย “อริยมรรคมีองค์ ๘” ไม่เห็น
จริงตามหลักธรรมอันประเสริฐ [อริยสังจ ๔] กล่าวโดยรวม ได้แก่ “สัมมาทิฐิ” [เห็นชอบ] ด้วยมีปัญญา
เห็นธรรมตามเป็นจริง นั่นคือ ได้แก่ ความรู้หรืออริยสังจ ๔ เห็นไตรลักษณ์ รู้กุศลและอกุศลมูลกับกุศลและ
อกุศลมูล หรือ เห็นปฏิจางมุขบาท นั่นคือ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ได้แก่ มีสัมปชัญญะ ความไม่หลง ความวิจย

ธรรม ความเห็นชอบ ชัมมวิชัยสัมโพชฌงค์ เมื่อไม่เกิดความคิดตกอยู่ในภูมิปัญญาเช่นนี้ เมื่อทำดียอมไม่ได้ดี ก็น่าจะเกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัยเช่นนั้นได้ ในการปฏิบัติธรรมเจริญภาวนานั้น ต่างก็มีจุดประสงค์หลัก คือ การทำให้ความไม่รู้จริงสิ้นไป [อวิชชากลายเป็นวิชชา] ซึ่งเป็นการชำระจิตให้สะอาดบริสุทธิ์เป็นตั้งใจมั่นชอบด้วยจิตตสมาธิ ซึ่งจะทำให้ “สติ” เกิดความบริสุทธิ์แห่งการระลึกได้ด้วย “อุปฺภฺฐานจริยา” คือ สติคมชัด และทำให้ “สัมปชัญญะ” มีความแก่กล้าเป็นการหยั่งรู้ด้วย “ญาณ” [ปริชาญาณนี้ย่อมเกิดในตรุณวิปัสสนา คือ วิปัสสนาอ่อนๆ ด้วย “อุทยัพพยานุปัสสนาญาณ” (ข้อ ๔ ในญาณ ๑๖) หมายถึง ญาณตามเห็นความเกิดและความดับแห่งนามรูป] ในขณะที่เดียวกัน ข้อพึงพิจารณาเสมอในการเจริญภาวนา คือ องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในวิปัสสนาภูมิต้องประกอบด้วย “สติสัมปชัญญะ” หรือจะต้องประกอบด้วยปัญญาและเหตุผลเสมอ อันถือเป็นสภาวะที่ถูกต้อง [กฎธรรมชาติ] มิฉะนั้น จะถือเป็นสภาวะที่ผิดหรือคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เป็นเรื่อง “มิจฉาทิฏฐิ” ไปโดยปริยาย ทั้ง “สัมมาทิฏฐิ” กับ “มิจฉาทิฏฐิ” นั้น ต่างอยู่ใกล้กัน จนถึงกับในบางครั้ง จะเกิดความรู้สึกไม่แตกต่างกัน เพราะอำนาจครอบงำแห่งกิเลสตัณหา ถ้าจะจำแนกแบ่งให้เห็นได้ชัดเจนต้องอาศัย “สติสัมปชัญญะ” ทำหน้าที่ในกระบวนการคิดขั้นสูงอย่างละเอียดใน “โยนิโสมนสิการ” หรือที่เรียกว่า “อิทัปปัจจยตา-ปฏิจจสมุปบาท” [ไม่ว่าจะเป็นการนึกคิดพิจารณาแบบอนุโลมหรือปฏิโลมก็ตาม] ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ทักษะกระบวนการคิดดังกล่าวนี้ ทำให้เกิดเรื่องสัตว์ทั้งหลายจุดและอุบัติไปตามอำนาจแห่งกรรมของตน [จุดูปปาทญาณ-กัมมัสสกตาญาณ] ที่เรียกว่า “อิโหมกข์” คือ ศรัทธาแรงกล้าที่ทำให้ใจผ่องใสอย่างยิ่ง ความปลงใจเชื่อด้วยศรัทธาอย่างมีเหตุและผล ซึ่งตรงกับ “โอกัปปนสัทธา” (ข้อ ๓ ในสัทธา ๔) คือ ความเชื่อมั่นแน่วสนิทแน่วเมื่อได้ปฏิบัติก้าวหน้าไปในการเห็นความจริง [กังขาวิตรณวิสุทธิ (ข้อ ๔ ในวิสุทธิ ๙)] เมื่อเกิดความเชื่ออย่างมีเหตุผลใช้วิจารณ์ญาณกลั่นกรองถูกต้อง มีความศรัทธาปสาทะใน “กัมมสัทธา-วิปากสัทธา” และ “กัมมัสสกตาสัทธา” จนอาจถึงขั้นบรรลุถึงคุณวิเศษ “กรรมวิปากญาณ” (ข้อ ๒ ในทศพลญาณ) ได้เหมือนกัน หมายถึง ปริชาหยั่งรู้ผลของกรรม คือ สามารถกำหนดแยกการให้ผลอย่างสลับซับซ้อนระหว่างกรรมดีกับกรรมชั่ว ที่สัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมต่างๆ มองเห็นรายละเอียดและความสัมพันธ์ภายในกระบวนการก่อผลของกรรมอย่างชัดเจน แต่สำหรับพุทธบริษัทนั้น แค่ “จุดูปปาทญาณ” (ข้อ ๒ ในวิชา ๓) ก็ทำให้เห็นกรรมทั้งของตนและของผู้อื่นได้แล้ว เพื่อให้เชื่อในกุศลกรรมที่จะเกิดตาม “กฎแห่งกรรม” และเป็นอุบายวิธีที่แยบคายในการทำลาย “ตัณหา-ทิฏฐิ” ที่จะมัดจิตใจไว้อย่างเหนียวแน่นกับกรรมและวิบากให้ติดอยู่กับโลกธรรมหรือภูมิแห่งโลกียะต่อไปไม่สิ้นสุด ฉะนั้น ความเชื่อ-ความศรัทธา-ความเลื่อมใส-ความอิโหมกข์ ดังกล่าวทั้งหลายนี้ จะกลายเป็น “สัจธรรม” ได้ ก็เพราะการเจริญภาวนาที่ประกอบด้วยอริยมรรคเท่านั้น คำบอกเล่าคำสั่งสอนยังไม่เป็นจริงจนกว่าบุคคลนั้นจะพิสูจน์ด้วยการลงมือปฏิบัติได้จริงๆ

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า “กฎแห่งกรรม” จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะกระตุ้นให้มนุษย์เข้าใจวิถีชีวิตอย่างแท้จริง ไม่หลงเชื่อมงาย ให้เกิดสภาวะคิดพึ่งตนเองเป็นหลัก ใช้ร่างกายและขวัญกำลังใจในการทำความคิดไม่น้อยใจในโอกาสวาสนาที่ตนกำลังประสบอยู่ อยากสำเร็จในกิจทั้งหลาย จักต้องประกอบด้วยกรรมดีกุศลเท่านั้น นั่นคือ “ทำดียอมได้ดี-ทำชั่วต้องได้ชั่ว” ถ้าเริ่มจาก “กุศลเจตนา” และ “ผลวิบาก” ที่ตามมาก็ต้องเป็น

“กุศลวิบาก” จะกลายเป็น “อกุศลวิบาก” นั้น ย่อมเป็นไปได้ยากมาก เพราะ “กรรม” เป็นปัจจัยแห่งการแสดงผลวิบากแห่งกรรม” นั้นๆ ได้เป็นอย่างดี ฉะนั้น “กฎแห่งกรรม” จึงไม่ใช่เรื่องไร้สาระหรือหลงมกมาย แต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับ “ปรมาตมธรรม” หรือ “กฎธรรมชาติ” ที่สามารถใช้ในการอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ได้อย่างสมจริง ประการสำคัญนั้น ไม่ใช่การนั่งเทียนขกเมฆแต่ประการใด เป็นหลักการใช้เหตุผลและใช้ปัญญาพยากรณ์หรือคาดคะเนที่มีหลักฐานยืนยันความเป็นจริงที่จะเกิดขึ้นตามการกระทำที่ประกอบด้วย “เจตนา” เสมอ และไม่ใช่วิบากผลที่เกิดจากพระเจ้าสร้างโลกเป็นผู้กำหนดอยู่ฝ่ายเดียว จนไม่รู้จักคิดหาอะไรทำกัน เมื่อผลสำเร็จตามที่ปรารถนายังไม่แสดงผลใดๆ ขึ้นมา ก็แสดงว่า กระบวนการคิดวางแผนหรือการกำหนดอุบายวิธียังไม่แยบคายดี ทำให้ “ความนึกคิด” [กระบวนการทัศน์] ดังกล่าวนั้น แสดงผลลัพธ์ออกมาอย่างไม่สมบูรณ์ บริบูรณ์ ไม่ประสบความสำเร็จ หรือไม่แสดงอิทธิฤทธิ์สมดังตั้งใจ นั่นคือ “เจตนาแห่งอธิษฐานธรรม” นั้นยังไม่ดีพร้อมที่จะให้ผลลัพธ์ โดยรวมหมายถึง “โศภณจิต” [รูปาวจร-อรูปาวจร-โลกุตตระ] คือ สภาวะแห่งจิตที่เปลี่ยนไปสู่จิตอันงดงามแห่งกุศลที่ได้กระทำเอาแล้ว ไม่ไปหวังใน “กามาวจรกุศลจิต” เพราะยังเป็นภูมิแห่งปุถุชน ยังไม่ได้รับการพัฒนาสู่ “อริยบุคคล ๔” ในขั้นใดขั้นหนึ่ง [โสดาบัน-สกทาคามี-อนาคามี-อรหันต์] แต่อย่างใดก็ตาม ใน “ภูมิ ๓๑” [กามาวจร-รูปาวจร-อรูปาวจร] นั้น ยังไม่ใช่จุดหมายสูงสุดแห่งการปฏิบัติธรรม จะต้องเป็น “โลกุตตรภูมิ” [พระอรหันต์] เท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ เมื่อบุคคลได้รู้ถึง “ผลวิบากแห่งกรรม” ที่ได้กระทำลงไปแล้วนั้น ก็ยังไม่สง “ผลแห่งกุศลวิบาก” ได้จริง เพราะ “เจตนาแห่งความนึกคิด” นั้น ยังไม่ดีพอที่จะแสดงผลอันน่าพอใจ ก็ต้องกลับมาทบทวนและปรับปรุง “แนวคิด” [วิธีคิด] นั้นใหม่ ให้เกิดความเหมาะสมกับความเป็นจริงให้ได้ เมื่อรู้มันผิดก็ต้องกลับมาปรับปรุงแก้ไขใหม่ให้เกิดผลที่ดีกว่าเดิม จนให้ถึงขั้นสูงสุดโดยปรมาตมให้ “ความนึกคิดแห่งสังขารนิमित” ทั้งหลายนั้น เป็นสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งขึ้น เป็นสิ่งที่มี “คุณสมบัติของสังขตธรรม” อยู่ครบทั้ง ๓ อย่าง ได้แก่ (๑) อนิจจัง (๒) ทุกข์ และ (๓) อนัตตา ฉะนั้น ก็ต้องทำให้จริงในส่วนที่เป็นความจริง ที่เรียกว่า “อนัตตา” [อนัตตานุปัตตสนา] ด้วยการคิดดีทำดีสร้าง “กุศลกรรม” เป็นพื้นฐานสำคัญ ในการเจริญภาวนากรรมฐานในขณะที่ปรีชาหยั่งรู้ “สัมมสนญาณ” (ข้อ ๓ ในญาณ ๑๖) [รวมทั้ง “วิปัสสนาญาณ ๘”] ได้แก่ อุทยัพพญาณ-กังคญาณ-ภยญาณ-อาทินวญาณ-นิพพิทาญาณ-มัญญิตกัมขตาญาณ-ปฏิสังขาญาณ-สังขารเปกขาญาณ-อนุโลมญาณ] นั้น ทำให้สามารถเข้าหุบ “อุปาทานขันธ ๕” ได้ ก่อนจะข้ามโคตรไปสู่ความเป็นอริยบุคคล [โคตรภูญาณ] ได้แก่ โลกุตตรมรรค-โลกุตตรผล-นิพพาน ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมคิดไม่ดี ทำไม่ดี ในขณะที่นั้น ก็ย่อมไม่ได้ “ดีแห่งคุณอันใหญ่” [โลกุตตรธรรม] ดังกล่าวนี ก็ต้องประกอบความเพียรด้วยความอดทนเป็นทวีคูณขึ้นไปอีก อย่าถอยหนีทิ้งภาระหน้าที่นี้ไป มารอุปสรรคและปัญหาไว้ไว้ให้ทำทนายว่าบุคคลนั้นจะมีความตั้งใจมุ่งมั่นไปสู่ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ได้หรือไม่ ให้หมั่นคำนึงถึง “ความเป็นอัตตนาละ” คือความพึ่งตนเองได้ ซึ่งเป็น “อัตตहितสมบัติ” (ข้อ ๑ ในพุทธคุณ ๒) หมายถึง ความถึงพร้อมแห่งประโยชน์ตน ดังนั้น การจะบรรลุถึง “คุณชาติแห่งพุทธะ” ได้นั้น ก็ย่อมเป็นเรื่องที่ทำทนายความสามารถและความตั้งใจของบุคคล ไม่ใช่เรื่องสาธารณต์ต่อปุถุชนทั่วไป ที่อะไรก็ได้เพราะเป็นลูกค้ำก็คือพระราชา แต่พระพุทศศาสนานั้น

ก็ไม่กระหายลูกค้าเหมือนพวกบริษัทการค้า หรือบรรดาสาวกเช่นลัทธิศาสนาอื่นๆ ถ้าไม่ใฝ่ดีก็ไม่ต้องเข้ามาให้เสียความตั้งใจดีกว่า พุทธบริษัททุกคนมีสิทธิ์เท่าเทียมกัน ไม่มีสูงไม่มีต่ำเหมือนแทงไฮโล เสมอภาคกัน และตัดสินคุณค่าในความเป็นมนุษย์ด้วย “วิชาและจรณะ” แห่งผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบเท่านั้น ไม่ใช่เกณฑ์ใน “โลกธรรม ๘” มาตัดสินคนผู้ใฝ่เส้นทางแห่งอริยมรรค ขอเพียงให้ใช้ปัญญาและเหตุผลประกอบความนึกคิดที่ให้เห็นือโลกียะให้ได้เท่านั้น

นอกจากนี้ ยังมีธรรมเนียมรักษาผู้ประพฤติธรรมมิให้เกิดความเสื่อมศรัทธาในการทำมาตุเกิด แรงกดดันจิตใจไม่ให้ทอดย หรือให้สรวมระวังให้ก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม ไปสู่ความสำเร็จแห่งการบรรลุธรรมวิเศษได้จริงดังตั้งใจไว้ในส่วนหนึ่งนั้น ได้แก่ (๑) อธิษฐานธรรม ๔ (๒) อปฺณกปฏิบัติทา ๓ (๓) สังวร ๕ (๔) วุฑฒิธรรม ๔ และ (๕) อุปฺญาตธรรม ๒ ดังนี้

“อธิษฐานธรรม ๔” หมายถึง ธรรมเป็นที่มั่น ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ ธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคงของบุคคล ธรรมที่ควรใช้เป็นทีประคองตน เพื่อให้สามารถยึดเอาผลสำเร็จสูงสุดอันเป็นที่หมายได้ โดยไม่เกิดความสำคัญตนผิด และไม่เกิดสิ่งมัวหมองหมักหมมทับถมตน ได้แก่

- (๑) “ปัญญา” คือ ความรู้ชัด หยั่งรู้ในเหตุผล พิจารณาให้เข้าใจในสภาวะของสิ่งทั้งหลายจนเข้าถึงความจริง
- (๒) “สังจาจะ” คือ ความจริง ดำรงมั่นในความจริงที่รู้ชัดด้วยปัญญา เริ่มแต่จริงวาจาจนถึงปรมัตตสังจาจะ
- (๓) “จาจะ” คือ ความสละ สละสิ่งอันเคยชิน ข้อที่เคยยึดถือไว้ และสิ่งทั้งหลายอันผิดพลาดจากความจริงเสียได้ เริ่มแต่สละอามิสจนถึงสละกิเลส
- (๔) “อุปสมะ” คือ ความสงบ ระวังโทษข้อขัดข้องมัวหมองวุ่นวายอันเกิดจากกิเลสทั้งหลายแล้วทำจิตใจให้สงบได้

“วุฑฒิธรรม ๔” หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องเจริญ คุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญองงาม ได้แก่

- (๑) “สัปปริสสังเสวะ” คือ เสวนาสัตบุรุษ คบหาท่านผู้ทรงธรรมทรงปัญญาเป็นกัลยาณมิตร
- (๒) “สัทธัมมัสถวณะ” คือ สดับสัทธรรม ใส่ใจเล่าเรียนฟังอ่านหาความรู้ให้ได้ธรรมที่แท้
- (๓) “โยนิโสมนสิการ” คือ ทำในใจโดยแยบคาย รู้จักคิดพิจารณาหาเหตุผลโดยถูกวิธี
- (๔) “ธัมมานุสุมปฏิบัติ” คือ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติธรรมถูกหลัก ให้ธรรมย่อยกล้อยแก่ธรรมใหญ่ สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของธรรมทั้งหลายที่สัมพันธ์กัน ดำเนินชีวิตถูกต้องตามธรรม

“อแปณกปฏิปทา ๓” หมายถึง *ข้อปฏิบัติที่ไม่ผิด* ปฏิปทาที่เป็นส่วนแก่นสารเนื้อแท้ ซึ่งจะนำผู้ปฏิบัติให้ถึงความเจริญงอกงามในธรรม เป็นผู้ดำเนินอยู่ในแนวทางแห่งความปลอดภัยจากทุกข้ออย่างแน่นอนไม่ผิดพลาด ได้แก่

- (๑) “อินทริยสังวร” คือ *การสำรวมอินทริย์* นั่นคือ ระวังไม่ให้บาปอกุศลธรรมครอบงำใจ เมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทริย์ทั้ง ๖
- (๒) “โภชนมัตตัญญูตา” คือ *ความรู้จักประมาณในการบริโภค* นั่นคือ รู้จักพิจารณารับประทานอาหารเพื่อหล่อเลี้ยงร่างกายให้ทำงานให้ชีวิตผาสุก มิใช่เพื่อสนุกสนานมัวเมา
- (๓) “ชาคริยานุโยค” คือ *การหมั่นประกอบความดี* ไม่เห็นแก่นอน นั่นคือ ขยันหมั่นเพียร ตื่นตัวอยู่เป็นนิตย์ ชำระจิตมิให้มีนิวรณ์ พร้อมเสมอทุกเวลาที่จะปฏิบัติกิจให้ก้าวหน้าต่อไป

“สังวร ๕” หมายถึง *ความสำรวม* ความระวังปิดกั้นบาปอกุศล “*สังวรศีล*” นั่นคือ ศีลคือสังวร ความสำรวมเป็นศีล ได้แก่ สังวร ๕ อย่าง ดังนี้

- (๑) “ปาฏิโมกขสังวร” คือ *สำรวมในปาฏิโมกข์* นั่นคือ รักษาสิกขาบทเคร่งครัดตามที่ทรงบัญญัติไว้ในพระปาฏิโมกข์
- (๒) “สติสังวร” คือ *สำรวมด้วยสติ* นั่นคือ สำรวมอินทริย์มีจักขุเป็นต้น ระวังรักษามิให้บาปอกุศลธรรมเข้าครอบงำ เมื่อเห็นรูป เป็นต้น = “อินทริยสังวร”
- (๓) “ญาณสังวร” คือ *สำรวมด้วยญาณ* นั่นคือ ตัดกระแสกิเลสมีตัณหาเป็นต้นเสียได้ ด้วยใช้ปัญญาพิจารณา มิให้เข้ามาครอบงำจิต ตลอดถึงรู้จักพิจารณาเสพปัจจัยสี่ = “ปัจจัยปัจจบเวกขม”
- (๔) “ขันติสังวร” คือ *สำรวมด้วยขันติ* นั่นคือ อดทนต่อหนาว ร้อน หิว กระจาย ถ้อยคำแรงร้าย และทุกข์เวทนาต่างๆ ได้ ไม่แสดงความวิการ
- (๕) “วิริยสังวร” คือ *สำรวมด้วยความเพียร* นั่นคือ พยายามขับไล่ บรรเทา กำจัดอกุศลวิตกที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป เป็นต้น ตลอดจนละมิฉาฉัพ พียรแสวงหาปัจจัยสี่เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาชีพ ที่เรียกว่า “อาชีพปาริสุทธิ”

“อุปัฏฐาตธรรม ๒” หมายถึง *ธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงปฏิบัติเห็นคุณประจักษ์กับพระองค์เอง* นั่นคือ พระองค์ได้ทรงอาศัยธรรม ๒ อย่างนี้ดำเนินอริยมรรคจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ “*สัมมาสัมโพธิญาณ*” ได้แก่

- (๑) “อสนุตฺถุจฺจิตา กุสเลสุ ฌมฺเมสุ” คือ *ความไม่สัน โดยในกุศลธรรม* ความไม่รู้ลืมไม่รู้พอในการสร้าง ความดีและสิ่งที่ดี
- (๒) “อปฺปฏิวาณิตา ปธานสุมี” คือ *ความไม่ระย่อในการพากเพียร* การเพียรพยายามก้าวหน้าเรื่อยไปไม่ยอมถอยหลัง

ดังนั้น ให้พิจารณาถึงธรรมดังกล่าวทั้งหมดนี้ ว่าจะเป็นประโยชน์ส่งเสริมให้การปฏิบัติธรรมของตนดีขึ้นได้อย่างไร หรือทำให้คิดดียิ่งขึ้นได้อีกอย่างไร ไม่เกิดการยอมแพ้ท้อถอยในการสร้างความดีให้ดียิ่งขึ้นไปอีก และเมื่อเข้าใจดีแล้ว จดจำได้แล้ว ก็ต้องลงมือปฏิบัติจริงให้ผลได้จริง ไม่ไปหลงงมงายในฤทธิ์ของคุณวิเศษทั้งหลายเหล่านั้น แต่ให้เห็นว่า การคิดดี การทำดี นั้น ทำให้เกิดผลดีในการปฏิบัติธรรมและเห็นผลทันตาไม่ต้องไปรอผลนานจนเกินไป สำหรับผลวิบากแห่งกุศลนั้น ไม่จำเป็นต้องไปยินดีหรือยินดีร้ายใดๆ ก็ให้วางเฉยในอารมณ์ทั้งหลายเหล่านั้นด้วย “อุเบกขา” เพราะเห็นตามเป็นจริงในภาวนากรรมฐานแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างก็ล้วนเป็น “อนัตตา” คือ ความว่างเปล่า ความไม่ใช่ตัวตน เพราะไม่เที่ยง และแปรปรวนตลอดเวลา ถ้านึกคิดไม่ทันเช่นนี้ ย่อมมีโอกาสใน “การเสวยธรรม” เพราะสำคัญตนคิดว่าได้บรรลุคุณวิเศษหมดแล้ว และลืมตัวได้ โดยคิดว่าตนเป็นผู้วิเศษไปแล้ว

พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ว่า “**ทำดียอมได้ดี-ทำชั่วยอมได้ชั่ว**” ซึ่งเป็นชีวิตที่สู้บ่เนื่องติดต่อกันไป นั่นคือ ได้เห็นทั้งดี และเห็นทั้งชั่ว ตาม “กฎแห่งกรรม” แต่ถ้ายังทำดีแล้วยังได้ชั่ว ก็อย่าหมกมัวกำลังใจในการทำดีอีกต่อไป เพราะให้คิดเสียว่า ตนยังทำดีไม่เพียงพอ กับผลวิบากที่จะได้รับอย่างแท้จริง ก็ให้พิจารณาด้วยเหตุผลว่า มีสาเหตุอุปสรรคอะไรถึงได้ดีไม่เพียงพอ หรือมีปัจจัยแทรกซ้อนอย่างไรที่ตนเองคิดไม่ถึงหรือมองข้ามความสำคัญนั้นไปหมด เมื่อรู้จักประมาณได้เช่นนี้ ก็ต้องแก้กรรมด้วยการเจริญปัญญาธรรมให้มากยิ่งขึ้นไปอีก เพื่อเทกรรมเก่าๆ ให้หมดสิ้นไปให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ในทุกโอกาส แต่ต้องทำด้วยการใช้ปัญญาและเหตุผลประกอบด้วยเสมอ อย่างหลงบุญอย่างเสียสติ ด้วยการคิดว่า ทำมากยิ่งได้บุญมากเพราะเสียเงินมาก แต่หวังผลเกินความเป็นจริง ก็ยังเป็นทุกข์หนักเปล่าๆ ผลบุญที่เห็นทันตาได้นั้น ต้องเป็นสุขปิติปราโมทย์ก่อนทำ ระหว่างทำ และหลังทำแล้ว ไม่ใช่มีจิตหวังแต่จะได้ผลประโยชน์ตอบแทนเช่นการลงทุนสำหรับหลักการทำความดี เรียกว่า “**บุญกิริยาวัตตุ ๓**” หมายถึง **ที่ตั้งแห่งการทำบุญ** เรื่องที่จัดเป็นการทำความดี **หลักการทำความดี** หรือ**ทางทำความดี** ได้แก่ (๑) “**ทานมัย บุญกิริยาวัตตุ**” คือ ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ (๒) “**สีลมัย บุญกิริยาวัตตุ**” คือ ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดีมีระเบียบวินัย และ (๓) “**ภาวนามัย บุญกิริยาวัตตุ**” คือ ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือฝึกอบรมจิตใจเจริญปัญญา ก็ให้ผู้ปฏิบัติธรรมใคร่ครวญพิจารณาตามความเหมาะสมกับกำลังของตนในการทำคามทั้ง ๓ อย่าง ดังกล่าวนี้ แบบสุดท้ายดีที่สุด เพราะเป็นเรื่องการเจริญภาวนาด้วยสมณะ [เจโตวิมุตติ] และวิปัสสนา [ปัญญาวิมุตติ] ที่จะทำให้หลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลายและทุกข์ทั้งปวงได้จริง สิ่งเหล่านี้แหละที่เรียกว่า “**บุญทันใจ**” จริงๆ ขอให้ทำจริงๆ เท่านั้นเอง.

